

וכך אילפתי את בַּד־אהבתי

מאנגלית: שמעון זנדבנק

בסוף המאה השבע-עשרה באנגליה, כשישים שנה אחרי מותו של ג'ון דון (1573-1631), האשים אותו ג'ון דריידן, ממבשרי המאה הבאה, ש"הוא נוהה למטפיזיקה, לא רק בסאטירות שלו, אלא גם בשירי האהבה, שהטבע לבדו צריך לשלוט בהם; ומבלבל את מוחן של בנות המין היפה בספקולציות פילוסופיות דקות, בעוד שראוי שיכבוש את לבן וישעשע אותן במילים רכות של אהבה." יותר ממאתיים שנים אחר כך, בעיצומה של התקופה המודרניסטית, שיבח ת"ס אליוט את ג'ון דון בדיוק על שום כך: על שום ש"הרגיש מחשבה מיידית כניחוח ורד", על שום ש"מחשבה היתה לו בגדר חוויה". בין דריידן ות"ס אליוט מפרידות שנים רבות של הסתחפות ב"מילים רכות של אהבה" — במילים אחרות, שנים של השתפכות רומנטית שדחתה כל "ספקולציה פילוסופית דקה" כרעל המרעיל את הרגש הטבעי הזך. לא שלא קמו לה, לרומנטיקה, משוררים מן המעלה הראשונה. אבל רק המאה העשרים, בתגובה על מה שקדם לה, חזרה והקצתה מקום של כבוד למשוררים ה"מטפיזיים" ולצד האנליטי של השירה, למה שאליוט כינה בשם "רגישות אחדותית", שהצד הרגשי והאינטלקטואלי חוברים בה יחד. חמשת השירים המתורגמים בזה, כולם מתקופת שירת האהבה של דון ולפני פנייתו לדת, מדגימים כולם את כוחו המופלא לבסס רגש על יסודות "מטפיזיים" — וזאת לא במובן של ספקולציה מטפיזית על מבנה המציאות, אלא חשיבה פילוסופית על מהות האהבה. כך, השיר "אוויר ומלאכים" בוחן את המתח בין נפש וגוף ביחסים ארוטיים; או "הלב השבור", העוסק בהבחנה בין אהבה קרדינלית ואהבהבים. אבל לעולם אין דון מסתפק בחשיבה עצמה, אלא מגבש וממחיז אותה באמצעות "קונסיטים", פיתוח שנון של אימז'ים המחלץ את המחשבה מגדר הפשטה ומפנה אותה אל חושיו של הקורא. כך ייצוב ספינת האהבה בעזרת מטען התשוקה וסכנת הטביעה בעקבותיו ("אוויר ומלאכים"); או לב האהובה ה"מצובע" ו"מזוות" החומק מבין ידי המשורר (ב"העיזבון"); או הדלק האוזל בגוף האישה הקודחת, שעשוי להדליק מטאור אך לא לשרוף אותה כליל ("קדחת"), וכן הלאה. ויזואליזציה זו של החשיבה האנליטית מייחדת לג'ון דון את מקומו בפסגת השירה האנגלית.

ש"ז

קדחת

אל נא תמותי, כי במותך
אשנא את הנשים כָּלָן,
ואז אחדל להללך
כי את נמנית היית אתן.

אבל את לא תוכלי למות:
למות משמע לנטש עולם,
אבל ביום שתסתלקי
תפח גם רוח העולם.

ואם את, נפש העולם, תלכי,
ישרד עולם כשֶׁלֶד מת,
כל אשת־חן – דמותך מאוב,
רמה סרוחה כל איש־מופת.

התפלמסו האסכולות:
מה אש תשרף את העולם?
– שהיא האש שבדמך
כלל לא עלה בדעתך?

אך אי אפשר שתתכלי
או תתעני בסבל רב,
כי לפרנס דלקה כזאת
יש צרך בשפעת רקב.

דלקה שבה היא מטאור,
הדלק בה אוזל. אבל
יפיה וכל אשר הוא את
רקיע הוא ולא יחדל.

וכן לבי נדלק בה רגע,
אך להתמיד בה אי אפשר;
מוטב לי להחזיק בה רגע
מלהחזיק לעד בשאר.

אוויר ומלאכים

פַּעַמִּים־שָׁלֹשׁ אֶהְבְּתִי אוֹתָךְ;
וְאֲנִי עוֹד לֹא יָדַעְתִּי מִי וּמָה אַתָּה;
כִּךְ בְּבֵת־קוֹל, לְהִבֶּה חֲסֵר־דְּמוּת,
מִלֶּאךְ נִגְלָה וְהִנָּפֵשׁ כּוֹרֵעַת;
אֲבָל כְּשֶׁבִּאתִי אֵלֶיךָ נִגְלָה לִּי
לֹא־כְלוּם זוֹהָר וּמַחְמֵד כָּל עֵין;
אֵךְ אִם נִשְׁמָתִי, הִיא אִם הָאֵהָבָה,
לּוֹבֶשֶׁת בָּשָׂר, וְרַק כִּךְ הִיא פּוֹעֶלֶת,
אִי אֶפְשָׁר שְׁבִתָּהּ תַּהֲיֶה אֲנִינָה
מֵאַמֶּה־הוֹרְתָהּ – וְאֵךְ הִיא גּוֹף שׁוֹאֵלֶת.
לְפִיכָךְ מִי אַתָּה וּמָה אַתָּה צְוִיתִי
אֶת הָאֵהָבָה לְשֹׂאֵל, וְאִזּוֹ רִאִיתִי
כִּי טוֹב וְיָפֶה שֶׁתִּלְבֹּשׁ אֶת גּוֹפֶךָ,
וְתִשְׁכֵּן בְּשִׁפְתֶיךָ, עֵינֶיךָ, מִצְחֶךָ.

וּבַעוֹדִי מִבְּקֵשׁ לִי־צַב אֶת סְפִינֹת
אֶהְבְּתִי לְמַעַן אֲשׁוּט בְּבִטְחָה,
רִאִיתִי: דּוֹגִית הָאֵהָבָה נִטְרָפֶת
מִכָּבֶד הַמָּטֵעַן הַחוֹנֵק תִּשְׁוֹקָה.
כָּל שֹׁעֵר מִשְׁעָרָךְ רַב הוּא מְדִי
לְאֵהָבָה, יֵשׁ לְמִצָּא לָהּ מִשָּׂא נֶכּוֹן;
כִּי לֹא בְּלֹא־כְלוּם וְאֵךְ לֹא בְּדָבָר
קִיצוֹנִי וּמִסְנוֹר הָאֵהָבָה תִּכּוֹן.
כִּמְלֶאךְ שְׁכֵנִפִּי הָאוּרִי לְכִתְפוֹ
זְכוּת, אֵךְ לֹא כֶּזֶךְ הַמִּלֶּאךָ,
כִּךְ בְּחוּג אֶהְבְּתֶךָ אֶהְבְּתִי תִפְרָח:
אוֹתוֹ פֶּעַר שְׁבִין כִּנְפֵי הָאוּרִי
לְזֶךְ הַמִּלֶּאךָ – הוּא שְׁקִים
בֵּין אֶהְבֵּת חוּהָ וְאָדָם.

העיזבון

שָׁעָה שְׁמַתִּי לְאַחֲרוֹנָה
(מִדִּי לְכַתִּי מִמֶּךָ הֲרִינִי מֵת),
וְזֶה הָיָה לִפְנֵי שְׁעָה קְלָה –
אֵךְ שְׁעַת הָאוֹהֲבִים לֹא תִמָּדֵד –
וְעוֹד אֶזְכֹּר אֵיךְ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
אִמְרָתִי וְנִתְּתִי מִשְׁהוּ;
וְאֵךְ כִּי אֶת עֲצָמִי שִׁלַּחְתִּי אֶל מוֹתִי
אֶהְיָה לִי עִזְבוֹנִי וְגַם צִנְאָתִי.

שְׁמַעְתִּי בְּאַמְרֵי: אִמְרוּ נָא לָהּ
כִּי זֶה אֲנִי (מִשְׁמָע זֶה אֶתְּ, וְלֹא אֲנִי)
קִטַּלְתִּי אֶת עֲצָמִי, וְעַתָּה שְׁמַתִּי
צִוִּיתִי שֶׁאֲשַׁלַּח לָהּ אֶת לְבִי,
אֲבָל חִפְשָׁתִּי לֵב וְלֹא מִצָּאתִי,
פָּרַמְתִּי אֶת חֲזִי, חֲנָם יִגְעֵתִי –
וְזֶה הָרֵג אוֹתִי שְׁנִית, עַל שְׂדֵבְרָתִי
אֵמֶת תִּמְיֵד וּבִמּוֹתִי שְׁקִרָתִי.

אֲבָל מִצָּאתִי מִשְׁהוּ דְמוּי לֵב,
אֵךְ מִצָּבֵעַ הָיָה וּמִזֹּזוֹת,
לֹא זִדּוֹנִי וְאֵךְ לֹא מִלִּבִּי,
לֹא מִתְמָסֵר, מְקַצֵּב לְמַתִּי-מָעֻט.
מִשְׁלֵם כְּמִלְאֶכֶת רַב-אֲמֵן נִדְמָה לִּי.
וּלְפִיכָּה, מִתּוֹךְ הַכָּאֵב, נִרְאָה לִּי:
בְּמִקּוֹם לְבִי שָׁלִי אוֹתוֹ אֲשַׁלַּח –
אֵךְ הוּא חִמְקָה מִבֵּין יָדַי, שֶׁכֵּן הָיָה לִבִּי שְׁלִי.

הלב השבור

רק משגע יאמר שאהב
שעה קלה – ולא מאחר
שאין אהבה שחולפת ביעף,
אדרבא: תוף שעה היא בולעת תריסר.
מי יאמין אם אמר בשבועה
שחליתי בדבר במשך שנה?
מי לא יחקק לי עד לב השמים
אם אמר שפצצה מתפוצצת יומים?

לב איש, אהה, בטל ומבטל
משעה שנפל בצבת האהבה.
כל שאר יגונות משאירים חלל
לשאר יגונות, היא – רק לעצמה.
הם באים ברפרוף, היא אצה לתפס,
בולעת אותנו ישר בלי ללעס,
קוטלת גדודים כבקלע־ששורת,
היא זאב־הים, לבנו הטורף.

שאם לא כן, מה קרה ללבי
בשעה שראיתי אותך בתחלה?
הבאתי לב לחדר אתי
אבל כשיצאתי, הלב לא היה.
אלו היה נשאר אצליך
היה לבי מלמד את לבך
לרחם עלי; אבל האהבה
נפצה אותו לרסיסים לרובה.

אך אין שום דבר שנמוג לאין
ואין חלל שאין בו דבר,
ולכן אני סבור שעדין
שוכנים השברים בחזי במפוזר.
ועתה, כמראות שבורות המשקפות
מאה פנים פחותות, יכולות
גרוטות לבי לחבב, לעגב,
אך אחרי אהבה אחת כזאת
שוב לא יוכלו לאהב.

מזון האהבה

לְאִיזָה כְּבֹד גַּם וְעֵבִי מְסֻרָּבֵל
הִיְתָה אֶהְבְּתִי תּוֹפְחָת, אִם לֹא הִיִּיתִי
גּוֹדֵר אוֹתָהּ בְּתוֹךְ מִתְחַם מְגַבֵּל,
מִקְפִּיד לְהֶאֱכִיל אוֹתָהּ דִּיאָטָה,
נוֹתֵן לָהּ לְאָכְלָהּ אֶת הַשְּׁנוּאָה
עָלֶיהָ מְעוֹלָם: אֶת הַצְנָעָה.

יוֹתֵר מֵאַנְחָה אַחַת בְּיוֹם אֶסְרֹתִי
(אֶף זֶה פְּרִי גּוֹרְלִי אוֹ פְּגִימוֹתִי),
וּכְשֶׁהָאֶהְבָּה הִיְתָה סוֹחֶטֶת
גְּנִיחָה נְשִׁית קָלָה מְלֵב גְּבֻרָתִי
וּמִתְבָּרֶכֶת בְּהִשָּׁג, הֶרְאִיתִי לָהּ
שֶׁלֹּא אֵלֵי כֹנֶנָה וְאֶף אֵינָה כֹנֶנָה.

כְּשֶׁחֲלָבָה דִּמְעָה מִמֶּנִּי, הִמְלַחֲתִיהָ
בְּבוֹז אוֹ בְּבוֹשָׁה, עַד שֶׁכָּחָה
לְזוֹן נָטַל. כְּשֶׁחֲלָבָה דִּמְעָה מִמֶּנָּה,
הִיְתָה כּוֹזֶבֶת כְּמוֹ הָאֲנָחָה
מִפִּיהָ. עֵינַי מְשׁוֹטְטִים בְּעֶרְגָּה
פּוֹלָטִים לֹא דִמְעָה אֶלָּא זַעַה.

כֹּל שֶׁהִכְתִּיבָה לִי אֶכֶן כְּתִבְתִּי,
אֲבָל מִיָּד שֶׁרַפְּתִי כָּל אֲגָרָתִי;
וּכְשֶׁכְּתִבָּה לִי שֶׁאֶהְבְּתָה צוּמָחַת,
אֲמַרְתִּי: אִם אֲמַנֵּם מִכָּאן נִגְזֶרֶת
זְכוּת הַיִּרְשָׁה לְכֶתֶר, מָה יֵצֵא לִי
אִם אֲנֹכִי מִסְפָּר שְׁלֹשִׁים (נִדְמָה לִי)?

וְכֵן אֶלְפָתִי אֶת בּוֹ-אֶהְבְּתִי
לְעוֹף לְכָל כּוֹוֵן (אֲנִי בּוֹחֵר);
עֲתִים שׁוֹכֵב, נוֹטֵשׁ אֶת הַמְשָׁחָה,
עֲתִים, כְּדֶרֶךְ כָּל בּוֹזֵר אַחֵר,
מִפְּרִיחַ גְּבֻרָתִי, כּוֹתֵב לָהּ בִּיגוֹן:
וּכְשֶׁהִטְרַף מֵת – הוֹלֵךְ לִישׁוֹן.